

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 12 stycznia 2016 r.

Adam Bodnar

II.510.1983.2014.MK

Pan

Zbigniew Ziobro

Minister Sprawiedliwości

W moim zainteresowaniu pozostaje problematyka ograniczenia możliwości zwrotu w sprawach z oskarżenia publicznego kosztów obrońcy z wyboru w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia przeciwko niemu postępowania, w przypadku, kiedy oskarżony udokumentuje poniesione z tego tytułu koszty.

Na gruncie obowiązujących z dniem 1 stycznia 2016 r. przepisów wysokość zasądzonych kosztów obrony nie może przekroczyć sześciokrotności stawki minimalnej, określonej w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1800) oraz rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 1804), które ustanawiają nowe stawki minimalne opłat za czynności adwokatów oraz radców prawnych i jednocześnie uchylają dotychczas obowiązujące w tym zakresie rozporządzenia.

W świetle bowiem § 15 ust. 1 i 3 rozporządzenia w sprawie opłat za czynności adwokackie, opłaty stanowiące podstawę zasądzania kosztów zastępstwa prawnego i kosztów adwokackich ustala się z uwzględnieniem stawek minimalnych określonych w rozdziałach 2-4 rozporządzenia, z tym, że opłatę w sprawach wymagających przeprowadzenia rozprawy ustala się w wysokości przewyższającej stawkę minimalną, która nie może jednak przekroczyć sześciokrotności tej stawki, ani wartości przedmiotu sprawy, jeśli uzasadnia to: niezbędny nakład pracy adwokata, w szczególności poświęcony czas na przygotowanie się do prowadzenia sprawy, liczba stawieniectw w sądzie, w tym na rozprawach i posiedzeniach, czynności podjęte w sprawie, w tym czynności podjęte w celu polubownego rozwiązania sporu, również przed wniesieniem pozwu; wartość przedmiotu sprawy; wkład pracy adwokata w przyczynienie się do wyjaśnienia okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, jak również do wyjaśnienia i rozstrzygnięcia

istotnych zagadnień prawnych budzących wątpliwości w orzecznictwie i doktrynie; rodzaj i zawilość sprawy, w szczególności tryb i czas prowadzenia sprawy, obszerność zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego lub biegłych sądowych, dowodu z zeznań świadków, dowodu z dokumentów, o znacznym stopniu skomplikowania i obszerności. Tożsame rozwiązanie zawiera § 15 ust. 1 i 3 rozporządzenia w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Podobne rozwiązania obowiązywały na gruncie uchylonych z dniem 1 stycznia br. rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U.2013.461 j.t. por. § 2 rozporządzenia) oraz z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U.2013.490 j.t.; por. § 2 rozporządzenia).

Problematyka zwrotu kosztów za czynności obrońców (adwokatów oraz radców prawnych) w sprawach karnych pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika od dłuższego czasu. W wielu swoich działaniach Rzecznik zwracał uwagę na konieczność przystosowania stawek obrońców do obecnych realiów społeczno-gospodarczych, ale także do realiów procesowych panujących w postępowaniu karnym.

Między innymi w dniu 12 stycznia 2011 r. Rzecznik złożył do Sądu Najwyższego wniosek o rozstrzygnięcie, czy w sprawach z oskarżenia publicznego - w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia przeciwko niemu postępowania – sąd na zasadzie art. 632 pkt 2 K.p.k. obciąża Skarb Państwa rzeczywistymi, udokumentowanymi kosztami obrony z wyboru poniesionymi przez oskarżonego czy kosztami wynikającymi z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (RPO-648389 – II/10/MK). W swoim wniosku Rzecznik zwrócił uwagę, z jednej strony na niejednorodną praktykę sądów w zakresie orzekania co do kosztów obrony, z drugiej zaś wskazał na fundamentalne znaczenie owej problematyki dla realizacji konstytucyjnie zagwarantowanego prawa do obrony. Podkreślił bowiem, że sądy orzekając na podstawie art. 632 pkt 2 K.p.k. powinny uwzględniać rzeczywiste i udokumentowane koszty obrony z wyboru poniesione przez stronę, co będzie stanowić właściwą gwarancję konstytucyjnego prawa do obrony oraz zapewni pełną realizację zasady odpowiedzialności za wynik procesu, która koresponduje z zasadą poczucia sprawiedliwości społecznej. W odpowiedzi na powyższy wniosek Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 23 marca 2011 r. (sygn. I KZP 1/11, publ. OSNKW z 2011 r. Nr 5, poz. 38) odmawiając *de iure* podjęcia

uchwały, *de facto* w uzasadnieniu odpowiedział na pytanie postawione przez Rzecznika. W świetle wyrażonej we wskazanym orzeczeniu SN tezy, maksymalna wysokość kosztów procesu zasądzanych w sprawie karnej od Skarbu Państwa lub przeciwnika procesowego na rzecz strony, której racje zostały w procesie uwzględnione, jest limitowana wysokością rzeczywiście poniesionych kosztów, przy czym zgodnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, jak i zgodnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, nie może przekroczyć sześciokrotności stawki minimalnej. Ponadto ustalając wysokość żądanych kosztów, sąd bierze pod uwagę niezbędny nakład pracy obrońcy lub pełnomocnika, a także charakter sprawy i wkład pracy zastępcy prawnego w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia (§ 2 ust. 1 obu wymienionych rozporządzeń).

Rozwiązanie sprowadzające się do ograniczenia możliwości zwrotu w sprawach z oskarżenia publicznego kosztów obrońcy z wyboru w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia przeciwko niemu postępowania – jedynie do sześciokrotności stawki minimalnej wskazanej w ww. rozporządzeniach, bez możliwości uwzględniania przez sąd w konkretnej sprawie rzeczywistych i udokumentowanych kosztów obrony z wyboru poniesionych przez stronę - zdaje się nie wzbudzać większych zastrzeżeń w sprawach przeciętnych, tj. takich, których charakter i przebieg faktyczny sprawiają, że nie powodując nadmiernego wydłużenia i skomplikowania postępowania, mieszczą się w standardach stawianych współczesnemu procesowi karnemu i zakreślona przez ustawodawcę górna granica opłat za czynności obrońcy w takich sprawach często odpowiada obecnie panującej na rynku usług prawniczych rzeczywistości ekonomicznej.

Dostrzec jednak wypada, że praktyka sądów polskich w zakresie postępowania karnego często dostarcza przykłady spraw szczególnie zawitych, w których czas trwania postępowania wydłuża się od kilku do kilkunastu lat. Tak uciążliwa ingerencja w życie jednostki, często zmusza obywateli do skupienia swego centrum życiowego wokół wszechstronnie otaczającej ich rzeczywistości procesowej. W momencie, gdy skutek ich uniewinnienia bądź umorzenia postępowania sądowego okazuje się, że zostali bezpodstawnie zmuszeni do wieloletniego udziału w bezprzedmiotowym procesie karnym, podstawowym obowiązkiem państwa jest chociażby wyrównać poniesione przez nich straty z tytułu obrony swojej niewinności.

Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie dostrzegał w swym orzecznictwie aspekt ekonomiczny prawa do obrony w ujęciu formalnym i wskazywał, że w państwie prawnym zasadą

powinno być obciążanie kosztami postępowania tej ze stron, która w jego toku nie zdołała utrzymać swojego stanowiska. W odniesieniu do zakończonych uniewinnieniem postępowań z oskarżenia publicznego oznacza to, że koszty winna ponosić strona oskarżająca – organ władzy publicznej, a faktycznie – Skarb Państwa (tak TK np. w wyroku z 26 lipca 2006 r., sygn. SK 21/04).

Tymczasem powołane wyżej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz w sprawie opłat za czynności radców prawnych nie przewidują mechanizmów, które pozwalałyby sądom, w nadzwyczaj skomplikowanych i długotrwałych sprawach, urealnić zwrot kosztów za czynności obrońców, które niejednokrotnie znacznie przewyższają sześciokrotność stawki minimalnej przyjętej przez ww. rozporządzenia. W takiej sytuacji, w przypadku uniewinnienia czy umorzenia postępowania w sprawie z oskarżenia publicznego, to obywatel, a nie strona przegrywająca (Skarb Państwa) pokrywa w zasadniczej części koszty obrony, co odbywa się wbrew standardom konstytucyjnym.

Pozytywnie należy ocenić nowelizację wysokości stawek minimalnych za czynności obrońcy w postępowaniu karnym, niemniej jednak, jak było to wskazane powyżej, nowe rozporządzenia utrzymują dotychczasową zasadę, że opłatę w sprawach wymagających przeprowadzenia rozprawy ustala się w wysokości przewyższającej stawkę minimalną, która nie może jednak w żadnym wypadku przekroczyć sześciokrotności tej stawki.

Wobec powyższego, moim zdaniem, istnieje potrzeba wprowadzenia do ww. rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości niezbędnych zmian, które zapewnią stworzenie podstaw normatywnych do wzmocnienia konstytucyjnie zagwarantowanego każdej jednostce prawa do obrony i uprzejmie proszę Pana Ministra o rozważenie dokonania analizy problematyki poruszonej w niniejszym wystąpieniu oraz poinformowanie mnie o stanowisku zajęтым w sprawie.

Podpis na oryginale